

TÜRK SAVAŞ MOTİVASYONU VE ÇANAKKALE

Prof. Dr. REFİK TURAN*

Niçin Savaş?

Yaşamayı sürdürmenin, hayatı idame ettirmenin temellerinden birisi de mücadeledir. Yani bir bakıma kavgadır. Bu temel, fert için de, toplum için de geçerlidir. Bilhassa kendisini millet olma bilincine eriştirmiş toplumlar için daha da elzemdir. Kavga veya mücadeleyi benimseyememiş hiçbir canlı var olma, yaşama imkânına ve hakkına sahip değildir. Bu bizim için topyekün geçmişin ve tarihî olayların gösterdiği kesin bir hükümdür. İşte bu hüküm neticesinde yeryüzünde varolma veya kendisini üstün kılma mücadelesi veren kültürler, kavgayı ve onun uç noktası olan savaşı hayatın bir realitesi kabul ederek ona ilmî bir gözle bakmışlar ve hatta bazan bir "sanat" algılamasıyla bakmışlardır.

Batılı savaş tarihçilerinden John Keegan, "Savaş Sanatı Tarihi" adlı eserinde bu gerçeği şöyle dile getiriyor: "Strateji uzmanları savaş konusunda gözlemler varsayımı birleştirdiler. Gözlemler savaşın evrensel bir olay olduğunu ve buzul çağının sona ermesinden beri her yerde her zaman yaşandığını ortaya koyuyor. Varsayım ise her savaşın bir amacı olduğu ve bu amaca en iyi biçimde nasıl ulaşılabileceği konusunda tüm evreni kapsayan doğru bir teori olduğunu ileri sürüyordu¹.

Alman Harp Uzmanı ünlü subay Carl Von Clausewitz, yazdığı "Vom Kriege/Harp Üzerine" adlı eserinde harbin yani savaşın bir sanat olduğunu kabul ediyor ve bu sanatın dallarını güzel bir sistematikle açıklamaktadır.

Clausewitz'in bu çalışmasında savaş üzerinde çok ilginç değerlendirme

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

1 John Keegan, *Savaş Sanatı Tarihi (A History of Warfare)*, Çev.: Füsun Doruker, İstanbul 1995, s. 86.

ve hükümlere vardığı gözleniyor. Uzman yazar, öncelikle savaşı "politikanın bir aracı ve hatta devamı olarak görüyor ve onun bir tek darbeden ibaret olmadığını" açıklıyor. Yine savaşın mutlak iki düşman kutbun varlığı sonucu ortaya çıkacağını ifade ettikten sonra, bu kitle mücadelesini durduracak tek şeyin "taraplardan birinin diğerine boyun eğmesine bağlı olduğunu" vurguluyor².

Clausewitz'in bizim de üzerinde duracağımız savaş motivasyonu ile ilgili önemli bir değerlendirmesi de, savaşı her türlü hazırlığın sonucunda ihtimalleri bitmeyen bir olay olarak görmesi, hatta kumar nitelemesi yapmasıdır. O, "Harp sanatının hesaplarında baştan itibaren mutlak, matematiksel, sağlam temel bulunmadığını ve harbin tüm yapısıyla bir imkânlar, ihtimaller, talih ve kaza oyunu olduğunu görüyoruz. Bu sebeple harp, insan faaliyetleri içinde kağıt oyununa en yakın olanıdır." değerlendirmesi yanı sıra Clausewitz, harbin kazanılmasında moral kuvvetin başlıca faktörlerden olduğunu, moral kuvveti sağlayanın da cesaret olduğunu söyleyiveriyor. Buna karşılık cesareti açıklarken, "talihe güvenmek, yiğitlik, atılganlık sadece cesaretin dış görünümüdür. Bütün bu ruh halleri kazayı, tesadüfü ararlar, çünkü tesadüf onların unsurudur"³ şeklinde açıklamalarda bulunuyor.

Burada Clausewitz'in insan unsurunun moral kaynağında sadece fiziki dış tezahürleri ele aldığını ve insanın metafizikle ilgili motivasyonunun ve yükselişinin temelini yeterince açıklayamadığı kanaatindeyiz. Özellikle Türk savaşlarındaki motivasyon ateşlemelerini ve cesaret manivelasını tam ortaya koyamamaktadır.

Dünya ve Türk tarihinde son yüzyıla kadar olan savaşların odak noktalarını meydan muharebeleri oluşturmaktadır. Kesin zafer, rakibine üstünlük sağlama kesinlikle büyük muharebelerle kazanılmıştır. Bu bakımdan savaşa kesin şekli veren muharebelerin yeri tarih ilminde ayrıdır. Burada şunu belirtelim, insanlığın gidişatını, seyrini en çok değiştiren hadiseler, teknik icatlar ve büyük meydan muharebeleridir. Meydan muharebelerinden bazılarıyla devlet kurulmuş, devlet yıkılmış, vatan kurtarılmıştır. Sonuçta yeni haritalar ortaya çıkmıştır. Hatta kıtaların siyasî ve sosyal yapıları değişmiştir. Bu bakımdan savaşların düğüm noktası olan meydan muharebeleri

2 Carl Von Clausewitz, **Harp Üzerine (Wom Krige)**, Çev.: H. Fahri Çeliker, Ankara 1991, s. 33.

3 A.g.e., s. 31.

mücadelede son kozdur. Bunun için taraflar, mücadelenin bu safhasında askerlerinin mücadele inisiyatiflerini doruk noktasına çıkarmak çabasında olurlar. Bunu da çoğu kez ordu başkumandanı yapar. Askerî motivasyonu iyi kullanan bir başkumandan bazen asker sayısında ve teçhizatında olan açığını, zaman-mekan dezavantajını ortadan silebilir. Tarih bunun örnekleriyle doludur. Tabii ki görünürde daha büyük güçlerin yenilmesi, tarihî hadiseler içinde bir anda çok yüksek mevkide yerlerini aldılar. Napolyon Bonapart 1914'te Elbe adasından kaçtığında yanına gelen bin kişilik zavallı bir grupla yüz binlik imparatorluk ordusunu yanına aldı ve yeniden imparator oldu.

Türk Tarihinde Savaş Motivasyonu Örnekleri

Motivasyona, kendine bağlı insanları kendine gönül bağıyla bağlama sanatı da diyebiliriz. Selçuklu liderleri Tuğrul ve Çağrı Beyler 1035'te Horasan'a geçtikten sonra tam 5 yıl Gazne ordusuna karşı mücadele verdiler. Bazen aç, bazen uykusuz, çoğu zaman yurtsuz geçen buhranlı, sıkıntılı beş yıllık mücadele sonucu Gazne ordusunu yendiler. Selçuklu ordusunun temel dayanağı askerî dehaya sahip Tuğrul ve Çağrı adındaki liderler ve onlara kayıtsız şartsız bağlı rakibinden hiç yılmayan, ancak ölümün pes ettirdiği 20 bin süvari idi⁴.

Sultan Alp Arslan'ın Malazgirt Savaşı öncesi askerini savaşa hazırlayışı muhteşem bir motivasyon örneğidir. Daha savaşa hazırlandığı Hoy'da askerlerine, "Şehit düşerse, oğlu Melikşah'ın yerine geçirilmesini"⁵ vasiyet ediyordu.

Malazgirt Rahva Ovası'na gelindiğinde ise savaş günü olarak Cuma gününü seçmiş ve Cuma sırasında askerlerine şöyle seslenmiştir: "Biz ne kadar az olursak olalım, onlar ne kadar çok olurlarsa olsunlar, bütün müslümanların minberlerden bizim için dua ettikleri şu saatte kendimi düşman üzerine atmak istiyorum. Ya muzaffer olur gayeme ulaşırım, ya şehit olarak cennete giderim. Sizlerden beni takip etmeyi tercih edenler takip etsin, ayrılmak isteyenler ayrılınsın. Burada artık emreden sultan ve emredilen asker yok. Zira bugün ben de sizlerden biriyim, sizlerle birlikte savaşan gaziyim"⁶. Alp Arslan bu sözleriyle askerlerinden bir kısmını savaş alanından uzaklaştırma gibi bir gayeyi taşııyordu. Bilâkis düşman karşısında âdeta çivi gibi durdurmayı

4 Mehmet Altay Köymen, *Selçuklu Devri Türk Tarihi*, Ankara 1993, s. 48-51.

5 M.A. Köymen, *Alp Arslan ve Zamanı*, İstanbul 1972, s. 55.

6 A.g.e., s. 58.

arzulamaktaydı. Nitekim isteğini gerçekleştirdi, zaferi Türk şehitleri ve gazileri kazandılar, Anadolu'yu sonraki Türk nesillerine hediye ettiler. Bu hadise bize Çaldıran savaşına giderken isyan eden askerine "dileyen İstanbul'a dönebilir, dileyen benimle gelir, gerekirse ben tek başıma giderim" diyen Yavuz Sultan Selim'in emsalsiz konuşmasını hatırlatmaktadır.

Bütün bunların yanında Kanije çıkarması sırasında yaşı 80'e varmış at sırtında duramayacak kadar vücudu pelteleşmiş Tiryaki Hasan Paşa, tahta eyere kendini bağlatmış ve askerinin önünde dik bir kumandan olarak çıkmayı başarmıştır. Onun ruhundaki savaş azmi, iradesi ve gençlik enerjisi elbette bütün askerine sirayet etmiş ve tarihe yeni bir Türk zaferi daha ilâve edilmiştir.

Çanakkale'de Doruğa Ulaşan Türk Savaş Motivasyonu

Çanakkale'deki Türk savaş motivasyonu kendi alanında bir zirvedir. O kadar ki, bütün Türk Tarihi'ni kucaklamakta, içinde inanılmaz olaylar ve efsane çapında başarılar saklamaktadır. Çanakkale Muharebelerinin hemen hemen her safhası mucize çapında tablolar niteliğindedir. Dünyada "ölme emrini alıp ölebilen" kaç asker vardır? Yanındakilerin ölmesine rağmen "hiçbir şey yokmuş gibi ordan oraya koşup silah kullanan" kaç er vardır? Vinci bozulup vinç vazifesi yapan ve attığı gülle ile koca bir donanmanın dünyasını karartan kaç yiğit vardır?

Türk savaş tarihine baktığımızda elbette savaş coşkusu, şehitlik, gazilik isteği gibi yüce duygular genelde ortaya çıkıyor. Ancak Çanakkale'deki kadar insanların bir gül bahçesine girercesine şehitliğe, ölüme, dünya ötesi hayata doğru bu kadar koştukları, koşarlarken de coştukları ikinci bir mücadele mekanı ve zamanı tanımıyoruz. Çanakkale'de siperlerde şehit olan askerlerin yeri hiç boş kalmadı. Sıradakiler hemen yerlerini aldılar. İngiliz Generali Hamilton'un dediği gibi Gelibolu bayırları âdeta "Türk askeri doğurdu". Bunlar da arkalarına bakmadan ölüme koşular. Elbette coştukları sade ölüm değildi. Vatanlarının çocuklarına kalması, arkada kalanların yaşaması idi. Bunların yanı sıra şeref, namus, haysiyet, izzeti nefis ve müdafaa-i hukuk gibi yüce değerlerdi. Ölüm onlar için hiçlik değil, bu manada şehitlik adıyla yeniden doğuştu. Çanakkale'de taşıma suyla değirmen değil, taşıma kanla Türk varlığının değirmeni döndürüldü.

Çanakkale savaşlarını ve içindeki kahramanları bir kere daha anar-

ken, yüzlerce yıl öteden seslenen Alp Arslan'ı hatırlıyoruz! Yavuz Sultan Selim'i işitiyoruz! Çanakkale'de askerine ölümü emreden Mustafa Kemal'i dinliyoruz! Ve âdeta içimiz ürpererek biz de askerlerin arasında olmayı özlüyoruz ve niçin değiliz diye hayıflanıyoruz. İşte millet olmayı sağlayan, toplumu yaşatan duygunun bu olduğu kanaatindeyiz!